

Slamfärg

Vad är slamfärg?

Numera förknippas slamfärg nästan enbart med falu-rödfärg, men sådana har funnits av vitt skilda slag och färgsättningar. De har främst använts för målning på ohyvlade träfasader. Söker man en gemensam nämnare, så kan den enklast beskrivas som att pigment har rörts ner i en kraftigt vatten-spädd emulsion. Vanligast har nog ändå alltid varit den ännu gängse sammansättningen, som är baserad på mjölklistor, vitriol, oftast något olja, pigment och vatten. I regel har järnvitriol (järnsulfat) använts till mörka pigment och zinkvitriol till ljusa, medan oljan endera kunde vara linolja, tran eller annat.

Pigmenten var i huvudsak jordfärger eller krita, även andra pigment kunde användas men då steg färgens pris avsevärt och det låga priset har varit och är en stor fördel med slamfärg.

Som nämnts är den faluröda nyansen den nu mest kända, men även lokala jordfärgsförekomster har utnyttjats (bl.a. här i skellefteåtrakten) så även de rödbruna nyanserna kunde variera mycket förr. Vid sidan av de rödbruna har mer eller mindre gula eller gulbruna jordfärgspigment haft störst utbredning. Slamfärgens största fördel, förutom priset, är att den åldras vackert och är lätt att förnya.

Skyddande egenskaper

Till det kommer att den skyddar en träfasad mera aktivt än vad man kanske förleds att tro av dess "enkelhet". Dels ger vitriolen en viss konserverande effekt för träet, men den viktigaste egenskapen kommer från klistret som krymper eller sväller med fuktigheten, plus att pigmentet i sin tur skyddar mot uv-ljusets nedbrytning av träet. Klistrets positiva

hygroskopiska egenskaper kan förklaras så att det sväller vid hög fuktighet; vilket i praktiken betyder att vid en regnskur täpps porerna till och vidare inträngning av vatten förhindras, medan porerna öppnas vid torr väderlek och fukten kan vädras ut. Detta till skillnad från moderna plastbaserade färger som har motsatta hygroskopiska egenskaper, d.v.s. de öppnar och släpper in vatten vid regn och stänger inne fukten vid torr väderlek.

Underhåll

Hur ofta en slamfärgad fasad behöver målas om ur estetisk synpunkt kan man ha mycket olika åsikter om. Ur teknisk synpunkt är det mera en byggnads läge och utsatthet för klimatet som avgör hur ofta målningen behöver förnyas och t.ex. kan en södervägg behöva strykas om dubbelt så ofta som en nordvägg. I utsatt läge kan en södervägg behöva förnyas med några års mellanrum om man har stora krav på att den skall se "ny" ut, men har man inte de kraven är det sällan någon panik om det blir något längre intervaller. Dock bör man i utsatta lägen undvika att färgen helt tvättas ur om man vill bibehålla alla färgens skyddande egenskaper.

I regel vittrar en slamfärg sakta ner från ytan och det är ytterst sällan den flagar på normalt underlag. Det gör att den åldras successivt – vackert om man tycker så – och utan flagningar där underlaget lyser igenom. Ommålning med samma färg är därför i regel den minst arbetskrävande av alla fasadbehandlingar, oftast räcker det att med en styv borste avlägsna vittrad färg från ytan och eventuellt lossnande sådan. Skrapning behövs mera sällan, men man kan hålla ett öga på skyddade hörn, t.ex. under

tak om det har skett många tidigare strykningar, för då kan så många opåverkade färglager ha samlats på varandra att en viss spjälkningseffekt med tiden kan uppstå, om än mera sällan av någon allvarigare art.

Råd vid applicering

Vid all målning med slamfärg skall man försöka undvika starkt direkt solljus, det gör att vattnet avdunstar för snabbt och färgen får inte tillräckligt fäste. Idealet är en mulen och relativt varm dag, dock inte med risk för regn. Om man inte har möjlighet att välja dag och blir tvungen att måla i solsken, så är det skäl att försöka flytta runt byggnaden och undan solen med arbetet.

”Rödfärgssuggan” brukas fortfarande till falu-rödfärg, men har i de flesta fall eratts med plafondpenslar.

Köpa eller blanda själv?

Att köpa färdigblandad röd slamfärg är inget problem då det finns en mängd tillverkare och försäljningsställen. I regel är de då baserade på Falu rödfärgspigment, medan gula ockrafärgade nyanser kan vara betydligt svårare att få tag på, även om sådana också finns på marknaden. Det är inte heller vare sig speciellt svårt eller arbetsdrygt att själv koka sin slamfärg. Recept på sådan finns åtskilliga och det kan vara tryggast att följa det rekommenderade som oftast finns med då man köper råvarorna, annars bör butiken ha ett lämpligt tillhands. Viktigt vid hemkokning är att gör koktiden tillräckligt lång så att förklustringen av mjölet och emulgeringen blir fullständiga. En försiktig varning kan ges för att frestas att blanda i för mycket linolja eller motsvarande; en måttlig tillsats olja är till fördel, men för mycket olja kan ändra färgens karaktär och ge problem med åldrandet längre fram.

Text och illustration: Bertil Bonns

Grafisk form: Lage Johansson

**HÅLLA HUS – arena för byggnadsvård,
hushållning och samhällsplanering.**

Ett samarbete mellan Länsstyrelsen Västerbotten,
Västerbottens museum, Skogsmuseet i Lycksele
och Skellefteå museum.

SKELLEFTEÅ 2006